

УДК 378.147:378.22:17.022.1

КОРКІШКО Артем Володимирович,

аспірант кафедри педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»

e-mail: Korkishko.a.b@gmail.com

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ДІАГНОСТИКИ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПВШ

У статті розглянуто критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, оцінно-рефлексивний) діагностики сформованості професійного іміджу майбутніх магістрів педагогіки вищої школи. Кожен критерій включає групу якісних показників, які розкривають зміст і характеризують його. Визначено методи та засоби діагностики щодо показників кожного критерію. Зазначено, що всі критерії сформованості професійного іміджу майбутніх магістрів є тісно пов'язаними між собою та взаємообумовленими.

Ключові слова: *критерії; показники; методи; засоби; діагностика; професійний імідж; майбутні магістри.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Необхідність формування професійного іміджу майбутніх педагогів у сучасних соціально-політичних умовах постає дуже гостро. По-перше, це пов'язано зі зростаючою конкуренцією та вимогами ринку праці до працівників цієї професії. По-друге, перед суспільством стоїть задача – формування нового стилю соціальної поведінки та міжособистісних відносин. По-третє, освітні заклади очікують педагога, який не лише знає свій предмет, а й здатний організувати навчальний процес, володіє комунікативними вміннями, позитивно ставиться до роботи, надає педагогічної підтримки для розвитку та самовдосконалення особистості молодій людині в умовах демократизації та гуманізації освіти, за яких відбувається максимальне поєднання особистісних, суспільних і державних інтересів, тобто педагог є ключовим чинником запоруки успішного розвитку суспільства. Отже, зазначені вимоги викликають нагальну потребу у вивченні питань, пов'язаних із формуванням професійного іміджу, який є одним з основних чинників ефективної та успішної діяльності та сприяє молодій людині стати не лише висококваліфікованим спеціалістом, а й творцем культури з творчою уявою, креативними здібностями, продуктивним інтелектом – представником інтелігенції нового типу.

Однією з важливих проблем педагогічного дослідження є діагностика сформованості професійного іміджу майбутніх магістрів педагогіки вищої школи (далі – ПВШ), а також результативності, ефективності педагогічного процесу, який забезпечує його зміни. Розв'язання цієї проблеми передбачає визначення критеріїв і показників сформованості тих особистісних якостей, розвиток і становлення яких відбувається в процесі спеціально організованої педагогічної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У результаті аналізу психолого-педагогічних наукових досліджень встановлено, що діагностику професійного розвитку майбутніх спеціалістів варто проводити за допомогою спеціально розроблених критеріїв і показників, що є цінними для нашої роботи (Ю. Бабанський, Г. Нойнер, Л. Путляєва, В. Петров, В. Сидоренко, Л. Шилова та ін.).

На разі є безліч різних поглядів сучасних учених, науковців, дослідників на критерії та показники діагностики сформованості професійного іміджу: критерії розглядали В. Бондаренко, О. Горovenko, С. Гура, Ю. Дзядевич, Л. Загородня, В. Ісаченко, О. Марченко, І. Размолодчикова, М. Сперанська-Скарга та ін.; показники визначали О. Горovenko, Л. Данильчук, Ю. Дзядевич, В. Ісаченко, Л. Ковальчук, А. Кононенко, Г. Макарова, І. Размолодчикової, Л. Серман, Н. Тарасенко, І. Черьомушникова та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення та характеристика основних критеріїв, показників і діагностик сформованості професійного іміджу майбутніх магістрів педагогіки вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовжуючи аналізувати проблему формування професійного іміджу майбутніх магістрів ПВШ, доцільно виокремити й обґрунтувати критерії та показники діагностики досліджуваного явища, що має принциповий характер, зважаючи на його недостатню вивченість.

Поняття «критерій» (у перекладі з грецької *kriterion* – засіб судження, переконання, міра) – це мірило для визначення, оцінки предмета чи явища; ознака, взята за основу класифікацій [1, с. 196].

У педагогіці є загальні вимоги до виділення й обґрунтування критеріїв, які зводяться до такого [2; 3]: повинні відображати основні закономірності становлення особистості студентів; носити інформативний та нейтральний характер; за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між усіма компонентами досліджуваного процесу організації навчально-виховного середовища вищого навчального закладу в процесі професійної підготовки студентів; повинні розкриватися, бути якісно описаними та конкретизованими через низку показників, за ступенем вияву яких можна судити про більший чи менший ступінь вираженості цього критерію; бо йдеться про формування узагальнених умінь, то критерії повинні відображати динаміку вимірюваної якості в часі та просторі; якісні показники повинні бути в єдності з кількісними.

Дослідники виділили різні критерії сформованості професійного іміджу (В. Бондаренко, О. Горovenko, С. Гура, Ю. Дзядевич, Л. Загородня, В. Ісаченко, О. Марченко,

І. Размолодчикова, М. Сперанська-Скарга та ін.). Так, О. Марченко виділила такі критерії сформованості професійно-особистісного іміджу майбутніх інженерів-механіків: особливості професійного самовизначення; схильність до обраної професії та наявність професійно важливих якостей; володіння вербальними та невербальними засобами спілкування; наявність професійних задатків та необхідний рівень фахових знань, а також теоретичні знання про професійно-особистісний імідж (його сутність, роль у професійній діяльності, складові, методи формування), бажання (прагнення) до позитивних змін у своєму іміджі [4, с. 214].

О. Горovenko в розробленій факторно-критеріальній моделі визначила основні чинники та критерії чинників іміджу педагога: мотиваційно-ціннісний (умотивованість до професійного розвитку та саморозвитку; ціннісне ставлення до професійно-педагогічної самореалізації; соціально активна життєва та педагогічна позиція); компетентнісний (продуктивна співпраця з різними соціальними групами; наявність і поповнення знань із педагогіки, психології, іміджології; креативність та ініціативність); діяльнісний (прагнення до цілепокладання в діяльності, здатність до самоорганізації та самоконтролю, здатність до рефлексії); комунікативний (культура мовлення, комунікативні поведінка, емоційна стабільність) [5, с. 18].

Під критерієм професійного іміджу майбутніх магістрів ПВШ ми розуміємо ступінь для порівняння якісних і кількісних показників освітнього процесу з погляду одержуваних результатів.

Зазначимо, що імідж не формується спонтанно, а є результатом цілеспрямованої роботи майбутнього магістра над собою в контексті вибудови взаємопоєднаних компонентів: особистісного та професійного. Спираючись на отримані результати під час аналізу поглядів науковців на визначення критеріїв сформованості професійного іміджу, ми пропонуємо виокремити такі: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний та оцінно-рефлексивний.

З урахуванням особливостей та сутності професійного іміджу майбутніх магістрів ПВШ здійснено змістове наповнення виділених критеріїв та надано їх характеристику. Так, мотиваційно-ціннісний (мотив, в основі якого лежить бажання змінити себе (досягти гармонії внутрішньої та зовнішньої культури), включає в себе професійно значущі потреби інтегративної педагогічної діяльності, що сприяють перетворенню набутих знань в особистісно-стійкі професійні погляди, переконання й ідеали; усвідомлення важливості формування професійного іміджу); когнітивний (відображає знання про себе, професію, структуру інтегративної педагогічної діяльності, загальнопедагогічні та методичні знання теорії та практики, наявністю знань про сутність індивідуального іміджу, усвідомленням його як компонента, що забезпечує цілісність культури педагогічної діяльності, використання яких допоможе майбутньому магістру вдосконалювати власний або створювати новий імідж; наявність психолого-педагогічних знань щодо особливостей та чинників формування професійного іміджу); операційно-діяльнісний (характеризується використанням професійно-педагогічних і методичних знань у безпосередній роботі над собою, що сприяє вияву творчості та реалізації задуму щодо створення власного іміджу та визначає рівень володіння професійною майстерністю; умінням упроваджувати прийоми та методи формування професійного іміджу в освітній діяльності; здатність передати знання про засоби формування індивідуального іміджу); оцінно-рефлексивний (характеризується саморегуляцією особистості, об'єктивною самооцінкою професійно значущих якостей особистості й оцінкою проведеної роботи та створеного професійного іміджу, наявністю умінь організації самовиховання, самовдосконалення, упевненості в собі як педагога (погляд на себе з боку та оцінка іншими), установкою на активні та доцільні дії в умовах розв'язання професійних завдань).

Виділені критерії відображають теоретичний рівень опису об'єкта вимірювання – рівня сформованості професійного іміджу майбутніх магістрів ПВШ. Оцінка кожного критерію здійснюється на основі комплексу показників. При цьому показник – це свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь [6, с. 10].

Зважаючи на результати наукових досліджень І. Богданової [7], О. Самборської [8] щодо критеріїв, ми поділяємо тезу, що це поняття ширше, ніж показник. Один критерій може вміщувати декілька показників. Загальновідомо, між показником та критерієм є тісний зв'язок, та оскільки якість показника залежить від того, наскільки він об'єктивно та повно характеризує прийнятий критерій і, навпаки, правильний вибір показників зумовлений науково обгрунтованим вибором критерію [7, с. 145; 5, с. 240]. Зазначимо, що в межах досліджуваної проблеми показник уможливорює виокремити найбільш суттєві аспекти сформованості професійного іміджу майбутніх магістрів ПВШ.

Показники сформованості виділених критеріїв щодо професійного іміджу майбутніх магістрів ПВШ визначені з опорою на праці О. Горovenко, Ю. Дзядевич, В. Ісаченко, Л. Ковальчук, О. Марченко, І. Размолодчикової, Л. Серман, М. Сперанської-Скарги та ін.

Показниками мотиваційно-ціннісного критерію є:

- ціннісна орієнтація на особистісно-професійний розвиток;
- мотивація на формування власного професійного іміджу;
- бажання справляти на оточуючих позитивне враження в галузі своєї професійної діяльності.

Для визначення означених показників використовуємо такі методи та засоби: методику «Ціннісні орієнтири особистості – 8» (ЦОО-8 Г. Е. Леєвіка), модифікований варіант методики О. Бондарчук, Л. Карамушки (спрямованої на вибір і ранжування за ступенем значущості майбутніми магістрами мотивів формування позитивного іміджу), експрес-анкету „Імідж і взаємодія” (модифікація О. Б. Перелигіної).

За когнітивним критерієм розглянемо такі показники:

- рівень засвоєння знань з іміджології (обізнаність про зміст поняття іміджу, професійного іміджу, його основні компоненти, функції, класифікації; стратегії, умови та технології формування іміджу тощо);
- розуміння специфіки та ролі іміджу в майбутній професії;
- планування системи дій щодо побудови професійного іміджу з урахуванням власних інтересів та особливостей.

Для визначення показників цього критерію застосуємо такі методи та засоби: анкету для вивчення сформованості уявлень студентів про сутність, елементи та складові професійного іміджу, метод «Твір» (модифікований варіант методики І. П. Андріади, С. Н. Ромашова), авторський опитувальник «Послідовність створення професійного іміджу».

Операційно-діяльнісний критерій передбачає такі показники:

- вияв досвіду іміджотформувальної діяльності (культура зовнішнього вигляду; навички вербального та невербального спілкування тощо);
- рівень сформованості якостей професійного іміджу;
- наявність іміджевих складових у продуктивній діяльності (наукові статті, тези; участь у наукових гуртках, конференціях, тренінгах тощо).

Показники цього критерію визначаються такими методами та засобами: авторським опитувальником «Імідж викладача», «Ваш імідж» (модифікованим варіантом методики М. Г. Подопрігори), методом аналізу продуктів діяльності, бесідою «Виявлення ставлення майбутнього магістра ПВШ до продуктивної діяльності як складової професійного іміджу».

Показниками оцінно-рефлексивного критерію є такі:

- сформованість рефлексивних умінь;
- здатність до оцінки власного професійного іміджу;
- готовності до ефективної самопрезентації в умовах професійно-педагогічних ситуацій.

Визначення цих показників здійснюється за рахунок таких методів та засобів, як: методика «Самооцінка рівня онтогенетичної рефлексії», модифікований варіант методики «Опитувальник діагностики інтегральної задоволеності іміджем» (модифікація О. Б. Перелигіної), спостереження, складання рекомендацій для педагогів щодо створення професійного іміджу «Імідж як презентаційна складова особистості сучасного педагога».

Зазначимо, що всі критерії та критеріальні показники є тісно пов'язаними між собою, взаємообумовленими, необхідними для формування професійного іміджу майбутніх магістрів ПВШ, який вони будуть застосовувати в майбутній педагогічній діяльності. Водночас, фахова підготовка спонукає студентів до опанування нових професійних знань і вмінь, до саморозвитку та самовдосконалення.

Так само, зазначені критерії та показники сформованості професійного іміджу майбутніх магістрів ПВШ передбачають формування загальних і фахових компетенцій, якими має володіти випускник магістратури вищого навчального закладу:

– загальні: здатність – проводити наукові дослідження на рівні доктора філософії, приймати обґрунтовані рішення, розв'язувати проблеми та науково-прикладні завдання; до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, обґрунтування та моделювання об'єктів, процесів і систем; до пошуку й аналізу інформації з різних джерел, до використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, комп'ютерних засобів і програм; працювати із сучасними бібліографічними та реферативними базами даних, а також наукометричними платформами; генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї, шукати власні шляхи розв'язання проблеми; здійснювати критичний аналіз власних матеріалів, брати участь у критичному діалозі;

– фахові: здатність – прогнозування розвитку педагогічних процесів; розуміти правила іміджології, що виражаються в рішеннях; формулювати іміджеві цілі та стратегії, складати імідж-портрет, вибирати засоби та канали просування особистого іміджу; конструювати технології професійного іміджу педагога; розробляти програму самопрезентації; до вільного володіння різними видами мовлення в побудові особистого позитивного іміджу; використовувати особливості вербального та невербального спілкування в побудові професійного іміджу педагога; до ділового спілкування; самооцінювати власну зовнішню виразність, здійснювати доцільне невербальне самовираження, читати невербальну інформацію; розвивати техніку усного мовлення (якості голосу, інтонацію, дикцію, темпоритм); розпізнавати та аналізувати стилі педагогічного спілкування; використовувати практичні можливості фізіогноміки; використовувати інструментальні засоби в діяльності з метою створення позитивного іміджу тощо.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що визначення критеріїв (мотиваційно-ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного, оцінно-рефлексивного) сформованості професійного іміджу студентів є складною педагогічною системою, ефективність якої залежить від критеріальних показників. Отже, кожен із критеріїв описано та конкретизовано за допомогою відповідних показників. Для оцінки ступеня вияву того чи того показника кожного з критеріїв визначено методи та засоби, які дозволяють виявити зміни, що відбуваються в навчально-виховному процесі щодо формування професійного іміджу в майбутніх магістрів ПВШ.

Досвід практичного застосування системи формування професійного іміджу майбутніх магістрів у педагогічному університеті дав змогу констатувати, що визначені критерії та показники сприяють формуванню загальних і фахових компетенцій, якими має володіти випускник магістратури вищого навчального закладу. Обраний напрям дослідження має продовження в розробці рівнів діагностики сформованості професійного іміджу майбутніх магістрів ПВШ.

Список бібліографічних посилань

1. Философский словарь. 2-е изд. / под ред. М. Розенталя, П. Юдина. М. : Политиздат, 1968. 432 с.
2. Макарова Г. Г. Критерії, показники та рівні професійного розвитку студентів педагогічних ВНЗ. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: збірник наукових праць. Серія: Педагогічні науки.* Чернігів, 2013. Вип. 113. С. 178–183.
3. Терещук Г. В., Сидоренко В. К. Основи педагогічних досліджень. Ольштин: WSiE NWP, 2010. 328 с.
4. Марченко О. О. Критерії сформованості професійно-особистісного іміджу майбутніх інженерів-механіків. *Международная научно-теоретическая конференция студентов и аспирантов «Украина и мир: гуманитарно-техническая элита и социальный прогресс».* Харьков: НТУ «ХПИ», 2015. С. 213–215.

5. Горovenko O. A. Формування особистісно-професійного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу засобами само презентації: автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2013. 23 с.
6. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 8. 343 с.
7. Богданова І. Модульна технологія у професійній підготовці вчителя: монографія / за ред. І. Зязюна. Одеса : Учбова книга, 1997. 289 с.
8. Самборська О. В. Критерії, показники та рівні готовності магістрів технологічної освіти до моніторингу навчальних досягнень студентів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : збірник наукових праць. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи*. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 51. С. 239–244.

References

1. Philosophical dictionary. 2nd edition (1968). In M. Rosenthal, P. Yudin (Ed.). Moscow: Politizdat, 432 p. (in Rus.).
2. Makarova G.G. (2013). Criteria, indicators and levels of professional development of students of pedagogical universities. *Bulletin of the Chernigiv National Pedagogical University: a collection of scientific works. Series: Pedagogical Sciences*. Chernihiv, Issue 113, 178–183. (in Ukr.).
3. Tereshchuk, G.V., Sidorenko, V.K. (2010). Fundamentals of pedagogical research. Olsztyn: WSiE NWP, 328 p.
4. Marchenko, O.O. (2015). Criteria for the formation of a professional-personal image of future engineers-mechanics. International scientific and theoretical conference of students and postgraduates "Ukraine and the world: humanitarian elite and social progress". Kharkiv: NTU "KhPI", 213–215. (in Ukr.).
5. Gorovenko O.A. (2013). Formation of personality-professional image of a teacher of a comprehensive educational institution by means of the presentation itself (PhD dissertation). *Theses*. Pereyaslav-Khmelnitsky, 23 p. (in Ukr.).
6. Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vol. (1970–1980) In I. Belodid (Ed.). Kyiv: Scientific Thought, Vol. 8. 343 p. (in Ukr.).
7. Bogdanova, I. (1997). Modular technology in teacher training: monograph. In I. Zyazyun (Ed.). Odessa: Educational book, 289 p. (in Ukr.).
8. Samborskaya, O.V. (2015). Criteria, Indicators and Levels of Readiness of Masters of Technology Education to Monitor Students' Learning Achievements. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov: a collection of scientific works. Series 5. Pedagogical sciences: realities and perspectives*. Kyiv: Publishing House of MP Drahomanov National Pedagogical University, Issue 51, 239–244. (in Ukr.).

KORKISHKO Artem,

Postgraduate Student of Higher School Pedagogy Department,
SHEI “Donbas State Pedagogical University”
e-mail: korkishko.a.b@gmail.com

CRITERIA AND INDICATORS OF DIAGNOSTICS OF PROFESSIONAL IMAGE FORMATION OF FUTURE MASTERS OF HSP

***Abstract.** The need to form the professional image of future pedagogues under today's socio-political conditions is very acute. One of the most important problems of any pedagogical research is the diagnostics of the formation of the professional image of future masters of PHS (Pedagogic of Higher School), as well as effectiveness, efficiency of the pedagogical process, which ensures its changes. The solution of the given problem involves the definition of the criteria and indicators of the formation of those personal qualities, the development and formation of which occur in the process of the specially organized pedagogical activities.*

The aim of the article is to define and characterize the main criteria, indicators and diagnostics of the formation of the professional image of future masters of Pedagogic of Higher School.

On analyzing the problem of forming the professional image of future masters of PHS, it is advisable to isolate and justify the criteria and indicators of the diagnostics of the investigated phenomenon, which is of a principle nature due to its lack of being studied.

The notion of “criterion” is a basic concept in determining, evaluating an object or phenomenon; a feature taken as the basis for classifications. Many researchers distinguish various criteria for the formation of the professional image (V. Bondarenko, O. Horovenko, S. Hura, Yu. Dzyadevych, L. Zahorodnya, V. Isachenko, O. Marchenko, I. Razmolodchikova, M. Speranska-Skarha and others). Under the criterion of the professional image of the future masters of PHS, we understand the measure for comparing the qualitative and quantitative indicators of the educational process from the point of view of the results. Based on the results obtained while analyzing the views of the scientists on determining the criteria for the formation of the professional image, the following are singled out: motivational-valuable, cognitive, operational-activity and evaluative-reflexive.

The distinguished criteria reflect the theoretical level of description of the object of measurement – the level of formation of the professional image of future masters of PHS. The evaluation of each criterion is based on a set of indicators. At the same time, the indicator is a testimony, evidence, a sign of something; visual data on the results of some work, a process; data about achievements in something. The indicators of the formation of the selected criteria regarding the professional image of future masters of PHS are determined on the basis of the

works of O. Horovenko, Yu. Dzyadevych, V. Isachenko, L. Kovalchuk, O. Marchenko, I. Razmolodchykovoy, L. Serman, M. Speranska-Skarha and others.

To determine the indicators of the criteria used, many different means and methods are used: techniques, express questionnaires, surveys, interviews, diagnostics, observations, etc. It should be noted that all the criteria and indicators are closely interconnected, interdependent, necessary for the formation of the professional image of future masters of PHS, which they will use in their future pedagogical activities.

To sum up, it should be noted that determining the criteria for the formation of the professional image of students is a complex pedagogical system, the effectiveness of which depends on the criterion indicators. Consequently, each of the criteria is described and specified by means of the appropriate indicators. In order to assess the degree of manifestation of the indicator of each criterion, the methods and tools that make it possible to detect changes that occur in the educational process regarding the formation of the professional image of future masters of PHS are identified.

Key words: criteria, indicators; methods; means; diagnostics; professional image; future masters.

Одержано редакцією 01.12.2017
Прийнято до публікації 10.12.2017